

מאגר ניבים, ביטויים ופסוקים

לפניכם רשימת הניבים והביטויים שיש לדעת לבחינת הבגרות. בצד כל ניב מובא פירוש קצר. מומלץ לקרוא את פירושו המורחב של הניב בהקשרו, כלומר בסיכום הפרק בו הוא מופיע בחומר הלימוד.

מלכים ונביאים

<p>בהקשרו: שלמה מבקש מה' יכולת למשול על העם ולשפוט אותו בתבונה ובחוכמה.</p> <p>כניב: הצירוף "לב שומע" משמעו חוכמה להבין רעיון כלשהו, יכולת להבחין בין טוב לרע, בין עיקר לטפל וכו'.</p>	<p>"וַנִּתֶּתְךָ לְעִבְדֶּךָ לֵב שׁוֹמֵעַ לְשֹׁפֵט אֶת עַמְּךָ לְהִבִּין בֵּין טוֹב לְרָע כִּי מִי יוּכַל לְשֹׁפֵט אֶת עַמְּךָ הַכֶּבֶד הַזֶּה."</p>	<p>מלכים א ג 9</p>	<p>1</p>
<p>בהקשרו: רחבעם עונה לבקשת העם: הסבל שסבלתם בזמן שלטון אבי הוא כאין וכאפס, לעומת הסבל שאסב אני לכם (עקיפת העקרבים כואבת יותר מהצלפת השוט).</p> <p>כניב: הצירוף "קטני עבה ממותני אבי" מבטא התגאות בכוח, כוח גדול מכוחו של אדם אחר.</p> <p>הצירוף "אבי יסר אתכם בשוטים ואני איסר אתכם בעקרבים" מבטא איום לגרום לזולת סבל גדול מכפי שגרם אדם אחר.</p>	<p>"וַיִּדְבְּרוּ אֱלֹוֵי הַיְלָדִים אֲשֶׁר נָדְלוּ אֶתוֹ לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְעַם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְרוּ אֵלַיךָ לֵאמֹר אֲבִיךָ הַכְּבִיד אֶת עַלְנוּ וְאִתָּה הִקַּל מְעַלְיָנוּ. כֹּה תִדְבַר אֲלֵיהֶם: קֹטְנֵי עֵבֶה מִמּוֹתַי אָבִי. וְעַתָּה אָבִי הַעֲמִים עֲלֵיכֶם עַל כִּבְדִּי וְאֲנִי אוֹסִיף עַל עֲלֵכֶם: אָבִי יִסֵּר אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים וְאֲנִי אִיִּסַּר אֶתְכֶם בְּעַקְרָבִים."</p>	<p>מלכים א י"ב 11-10</p>	<p>2</p>
<p>בהקשרו: העם מגיב לתשובתו היהירה של רחבעם, שסירב להקל את עול המיסים: אין לנו חלק בממלכתו של בית דוד (שרחבעם הוא נכדו). מעתה איננו עוד חלק מהממלכה. זוהי למעשה התפלגות שבטי ישראל מממלכת בית דוד, והקמת ממלכה משלהם, ממלכת ישראל.</p> <p>כניב: הצירוף "מה לנו חלק בְּדוֹד וְלֹא נַחֲלֶה בְּכֹן יִשְׂרָאֵל" מבטא רצון להתנתק מקבוצה מוגדרת ולפתוח בחיים עצמאיים.</p>	<p>"וַיִּרְאֵהוּ כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֲלֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ הָעָם אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבַר לֵאמֹר: מַה לָּנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלֶה בְּכֹן יִשְׂרָאֵל. לֹא־הָלִיךְ יִשְׂרָאֵל! עַתָּה רֵאשִׁית בֵּיתֶךָ דָּוִד. וַיִּלְךְ יִשְׂרָאֵל לֹא־הָלִיכוּ."</p>	<p>מלכים א י"ב 16</p>	<p>3</p>

<p>בהקשרו: אליהו אומר שהוא "עומד לפני ה'", כלומר משרת את ה' ומנבא בשמו. הוא מכריז על בצורת שתימשך עד הודעה חדשה כדי להוכיח שה' הוא האלוהים, ולא הבעל.</p>	<p>"וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַתְּשֻׁבִי מִתְשֻׁבִי גִלְעָד אֶל אַחֲזָב: הִי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם יְהוָה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר בִּי אִם לְפִי דְבָרִי."</p>	<p>מלכים א' י"ז 1</p>	<p>4</p>
<p>בהקשרו: אליהו מכריז על נס שיעשה ה' לאלמנה מצרפת: כל עוד תימשך הבצורת, לא יחסרו בבית האלמנה קמח ושמן (חומרי יסוד להכנת מאכלים).</p>	<p>"כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כֹּד הַקְּמַח לֹא תִכְלֶה וְצִפְחַת הַשֶּׁמֶן לֹא תִחָסֵר עַד יוֹם תֵּתֶן (קרי: תת) יְהוָה גֹּשֶׁם עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה."</p>	<p>מלכים א' י"ז 14</p>	<p>5</p>
<p>בהקשרו: לאחר שלוש שנות בצורת, אחאב פוגש את אליהו, ומיד בהיפגשם הוא מכנה אותו: "עוכר ישראל". הוא סבור שאליהו גרם בצורת והביא בכל אסון על העם, משום שהבצורת הביאה להרג רבים בישראל. (ע.כ.ר = גרימת אסון). כניב: גם בימינו, "עוכר ישראל" הוא כינוי לאדם שמביא אסון על עם ישראל. לעיתים מדובר באדם מתוך העם המביא סבל על עמו.</p>	<p>"וַיְהִי כִּרְאוֹת אַחֲזָב אֶת אֱלֹהֵי וַיֹּאמֶר אַחֲזָב אֵלָיו: הֲאֵתָה זֶה עֹכֵר יִשְׂרָאֵל?"</p>	<p>מלכים א' י"ח 17</p>	<p>6</p>
<p>בהקשרו: בעימות שנערך על הר הכרמל, אליהו פונה אל העם ונוזף בהם. הוא מדמה את העם לאדם צולע (פיסח) שנשען פעם על רגל אחת, ופעם על רגל אחרת ואינו יציב על אף אחת מרגליו. והנמשל: העם אינו מחליט באיזה אל להאמין, בה' או בבעל. מי שמאמין בה' אמור להאמין שהוא האל האחד והיחיד. לכן אי אפשר לעבוד את ה' ובמקביל לעבוד את הבעל, זה מיזוג של שתי דרכי אמונה שסותרות זו את זו, סינקרטיזם. כניב: גם בימינו, "לפסוח על שתי הסעיפים" פירושו להסס, לא להכריע בין שתי אפשרויות פעולה.</p>	<p>"וַיִּנָּשׂ אֱלֹהֵי אֵל כָּל הָעָם וַיֹּאמֶר: עַד מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל שְׁתֵּי הַפְּעָפְּיִים? אִם יְהוָה הָאֱלֹהִים - לָכוּ אַחֲרָיו, וְאִם הַבְּעַל - לָכוּ אַחֲרָיו. וְלֹא עָנוּ הָעָם אֶתוֹ דְּבָר."</p>	<p>מלכים א' י"ח 21</p>	<p>7</p>

<p>בהקשרו: בפסוקים 11-12 מופיעים לפני אליהו שלושה כוחות: רוח חזקה, רעש (רעידת אדמה) ואש. כוחות הרסניים ואלימים אלה אינם מסמלים את ה'. אליהו דרש (בפרק י"ח) מה' להתגלות באמצעות אש, וכאן רומז לו ה' שהוא אינו מעוניין להיות מיוצג באמצעות כוחות אלימים, אלא ב"קול דממה דקה" שהוא כוח שקט ושלו.</p>	<p>"וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ - לֹא בָאֵשׁ יְהוָה; וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דְקָה."</p>	<p>מלכים א י"ט 12</p>	<p>8</p>
<p>בהקשרו: אליהו מאשים את אחאב מלך ישראל ברצח נבות ובירשת כרמו. אחאב לא רצח את נבות במו ידיו, ואולם כמנהיג העם והמדינה הוא אחראי למעשיה של איזבל אשתו, שהורתה על רצח נבות.</p> <p>כניב: בימינו, השאלה הרטורית "הרצחת וגם ירשת?" מבטאת התנהגות לא מוסרית, פגיעה <u>כפולה</u> בזולת: אדם פוגע בזולת וגם זוכה לטובת הנאה כתוצאה מפגיעה זו, כגון: להביא לפיטוריו של אדם ולהתמנות למשרה שממנה פוטר.</p>	<p>"וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו לֵאמֹר: כֹּה אָמַר יְהוָה: הֲרִצְחֶתָ וְגַם יִרְשְׁתָּ? וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו לֵאמֹר: כֹּה אָמַר יְהוָה: בְּמָקוֹם אֲשֶׁר לָקַדְוּ הַכְּלָבִים אֶת דָּם נְבוֹת יִלְקוּ הַכְּלָבִים אֶת דַּמָּךְ גַּם אַתָּה."</p>	<p>מלכים א כ"א 19</p>	<p>9</p>
<p>בהקשרו: בני ישראל אינם מקשיבים לאזהרות הנביאים, מתעקשים להמשיך לחטוא ולא להאמין בה'.</p> <p>כניב: "עורף קשה" הוא מטאפורה לעקשנות, לאי הקשבה לדברי חוכמה שנאמרים אל האדם. מקובל לתאר את עם ישראל כ"עם קשה עורף", עם עקשן (זהו תיאור שיכול לשמש לחיוב ולשלילה כאחד).</p>	<p>"וְלֹא שָׁמְעוּ וַיִּקְשׁוּ אֶת עֲרֹפֹם בְּעַרְףָּם אֲבוֹתָם אֲשֶׁר לֹא הֶאֱמִינוּ בַיהוָה אֱלֹהֵיהֶם."</p>	<p>מלכים ב י"ז 14</p>	<p>10</p>
<p>בהקשרו: רבשקה פונה לחזקיהו ומדמה בדבריו את מלך מצרים למיִשְׁעֵנַת קְנָה רְצוּץ. בדרך כלל הכינוי הולכי הרגל לעצמם מקלות שסייעו להם בהליכה. מקלות אלה נעשו מעץ קשה וחזק, אולם רבשקה לועג ואומר שחזקיהו עשה את מקלו מקנה, שהוא צמח הנשבר בקלות. ואמנם הקנה נשבר, לכן הוא מכונה כאן "קנה רצוץ". קנה רצוץ זה לא רק שאינו מסייע לחזקיהו, הוא אף פוצע אותו.</p>	<p>"עֲתָה הִנֵּה כְּמַחֲתָ לָךְ עַל מִשְׁעֵנַת הַקְּנָה הַרְצוּץ הַזֶּה, עַל מִצְרַיִם, אֲשֶׁר יִסְמְךָ אִישׁ עָלָיו וְכֹא כְכַפּוֹ וְנִקְבָה - בְּן פְרֻעָה מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְכָל הַבְּטָחִים עָלָיו."</p>	<p>מלכים ב י"ח 21</p>	<p>11</p>

<p>כניב: הביטוי "מִשְׁעֶנֶת קָנָה רְצוּיָן" משמש בימינו לתיאור אדם או גורם כלשהו שלא ניתן לסמוך עליו בשעת צרה. לכאורה הוא נראה חזק, אבל ברגע המכריע הוא יאכזב את מי שזקוק לעזרתו.</p>			
<p>בהקשרו: "המקום אשר יבחר ה'" הוא מקום הפולחן האחד והיחיד שבו מצווה כל אדם מישראל להקריב את קורבנותיו לה'. בביטוי זה גלום רעיון רִכּוּץ הַמִּלּוּחַ: ניתן להקריב לאל רק במקום אחד בלבד.</p>	<p>"וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשִׁבְּן שְׁמוֹ שָׁם - שָׁמָּה תָבִיאוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם".</p>	<p>דברים י"ב 11</p>	<p>12</p>
<p>בהקשרו: עולי הרגל עומדים בשערי ירושלים.</p>	<p>"עֲמֻדוֹת הָיוּ רְגָלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם".</p>	<p>תהלים קכ"ב 2</p>	<p>13</p>
<p>בהקשרו: "עיר שחوبرה לה יחדיו" היא עיר שחומתה וכל חלקי ביצוריה מחוברים זה לזה, ללא פרצות. פירוש נוסף: ירושלים מחברת את העם, שחברו לה יחדיו שבטי ישראל שמוזכרים בהמשך.</p> <p>כניב: הביטוי "עיר שחוברה לה יחדיו" מבטא בימינו את הרצון להמשך קיומה המאוחד של ירושלים, וכנגד המגמה להפריד בין חלקי העיר.</p>	<p>"יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה בְּעִיר שְׁחֻבְרָה לָהּ יַחְדָּו".</p>	<p>תהלים קכ"ב 3</p>	<p>14</p>
<p>בהקשרו: המשורר פונה אל עולי הרגל ומעודדם לשאול לשלומה, כלומר לאחל לירושלים שתמיד ישכון בה שלום. "יִשְׁלִיז אֶתְכֶיךָ". הוא פונה לירושלים ומאחל לה ולאהביה שתמיד יהיו להם שלוה ושלום. כלומר ישפה יחס הדדי: הנאספים מתבקשים להתפלל לשלום ירושלים, והמשורר מאחל להם שלום. (לאפשרות פירוש נוספת, עיינו בספר, בסיכום תהילים קכ"ב).</p>	<p>"שָׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם, וְשָׁלְיוֹ אֶתְכֶיךָ".</p>	<p>תהלים קכ"ב 6</p>	<p>15</p>
<p>בהקשרו: חל הוא חלק מהחומה, והחומה מסמלת את ירושלים כולה. עולי הרגל מברכים את העיר שתמיד תעמוד איתן על תלה, שתמיד תשרור בה שלוה.</p>	<p>"יְהִי שְׁלוֹם בְּחֵילְךָ, שְׁלוֹהָ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ".</p>	<p>תהלים קכ"ב 7</p>	<p>16</p>

<p>בהקשרו: המשורר מבקש שיהיה טוב לירושלים, שישררו בה שלום ושלווה. כי כאשר גורלה של ירושלים טוב, גם גורל תושביה, ותושבי הארץ כולה (המכונים כאן אֲחֵי יִרְעָי) הוא טוב.</p>	<p>"לְמַעַן אֲחֵי יִרְעָי אֲדַבְרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ."</p>	<p>תהלים קכ"ב 8</p>	<p>17</p>
<p>בהקשרו: ירמיהו מנבא שמצפון יבוא אויב שיצור על ירושלים. כניב: כיום מבטא המשפט "מצפון תיפתח הרעה" הצבעה על סכנה שתבוא ממקור כלשהו (ולאו דווקא מצפון), אֲנִי: סכנה שמקורה בגבולה הצפוני של המדינה.</p>	<p>"מִצָּפוֹן תִּפְתַּח הָרָעָה עַל כָּל יִשְׁבֵי הָאָרֶץ."</p>	<p>ירמיה א 14</p>	<p>18</p>
<p>בהקשרו: ה' הוא הדובר, והוא מתייחס לעם בלשון נקבה. העם מדומה לאשתו של האל: כמו שהכלה נאמנה לבעלה, כך עם ישראל היה נאמן לה' והלך אחריו במדבר, שהוא מקום חסר חיים ומסוכן. תקופת הנדודים במדבר מתוארת כאן כתקופה חיובית, תקופת האהבה הסוערת בין ה' לעמו, כאהבה שבין גבר לאשתו בראשית נישואיהם. כניב: הניבים "חסד נעורים, אהבת כלולות" מבטאים אהבה גדולה ומיוחדת במינה. הניב "הליכה אחרי X במדבר" מבטא נאמנות גדולה, שקיימת גם בתקופות קשות. כך למשל, פנה ראש הממשלה המנוח מנחם בגין אל אשתו עליזה, בנאום שנשא ביום היבחרו לתפקיד, ושיבח אותה על מסירותה לו ולדרכו הפוליטית ב"תקופת המדבר", כלומר בכל השנים בהן היה במחתרת (לפני קום המדינה) ועשרות השנים בהן כיהן כחבר כנסת מן האופוזיציה.</p>	<p>"הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר: כֹּה אָמַר יְהוָה זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבֵת כָּלֹלְתֶיךָ לְכַתֵךְ אֲחֵרֵי בְמִדְבָר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה."</p>	<p>ירמיה ב 2</p>	<p>19</p>

<p>בהקשרו: ירמיהו פונה אל ה' ופותח דבריו באמת מוחלטת, אקסיומה: ה' הוא צדיק, עושה צדק. מיד אחר כך הוא מתנצל: למרות צדיקותך, אני מתווכח איתך ותובע הסבר, אני טוען נגדך. וטענתי היא: כיצד ייתכן שעל אף שאתה צדיק ומנהל את עולמך על פי עקרונות הצדק, הרשעים מצליחים, הבוגדים שלוים?</p> <p>כניב: השאלה הרטורית "מדוע דרךך רשעים צלחה?" מבטאת תמיהה על חוסר הצדק בו מתנהל העולם (מנקודת מבטו של האדם הסובל).</p>	<p>"צדיק אתה יהוה פי אריב אלה אף משפטים אנדר אתך מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בנדי בנדי"</p>	<p>ירמיה י"ב 1</p>	<p>20</p>
<p>בהקשרו: ירמיהו היה רוצה שלא לשאת את דברי ה', להפסיק לנבא, אך כוח הנבואה גדול מכוח הרצון של ירמיהו. הוא מדמה כוח זה ל"אש בערת עצר בעצמותי". הוא רוצה לשתוק, אבל הוא אינו יכול להכיל את האש שבקרבו, אש הנבואה.</p> <p>כניב: דימוי האש הבוהרת, שירמיהו קשר לנבואה, משמש היום בלשונו כסמל לרצון עז או לדחף עצום לעשות דבר-מה, להפוך מחשבה למעשה באופן מיידי.</p>	<p>"ואמרת: לא אזכרנו ולא אנדר עוד בשמו. והיה בלבי כאש בערת עצר בעצמותי ונלאיתי כלכל ולא אוכל."</p>	<p>ירמיה כ 9</p>	<p>21</p>
<p>בהקשרו: ירמיהו מותח ביקורת על יהויקים מלך יהודה. מתוך דבריו, יהויקים מצטייר כמלך רודף בצע שמלכותו אינה מבוססת על צדק, אלא על ניצול חלשי החברה לטובת האינטרסים האישיים שלו. הוא מעביד פועלים בלי לשלם להם משכורת, כדי שיבנו עבורו ארמון חדש ומרווח.</p>	<p>"הוי בנה ביתו בלא צדק ועליותו בלא מושפט! ברעהו יעבד חנם ופעלו לא יתן לו."</p>	<p>ירמיה כ"ב 13</p>	<p>22</p>
<p>בהקשרו: הנביא מתאר קול בכי (בְּרִמָּה): בקול רם או בקרבת היישוב רָמָה, שבו נקברה רחל). זה קול בכיה של רחל מתוך קברה. בכיה המר (בְּכִי תִמְרוּרִים) של רחל הוא בגלל בניה שגלו, שבטי ישראל.</p> <p>כניב: הניב "בכי תמרורים" מתאר בכי מר.</p>	<p>"כה אמר יהוה: קול בְּרִמָּה נשמע נחי בכי תִמְרוּרִים; רחל מבכה על בְּנֵיהָ, מאנה להנחם על בְּנֵיהָ פי איננו."</p>	<p>ירמיה ל"א 14</p>	<p>23</p>

<p>בהקשרו: ירמיהו מנחם את רחל הבוכיה ומבטיח לה, שהבנים הגולים ישובו לארצם. כניב: הניב "ושבו בנים לגבולם" מבטא בימינו תקווה לפדיון שבויים. נהוג לשלב את הפסוק בתפילות לשלום ולשיבתם של שבויי מלחמה.</p>	<p>"וַיֵּשׁ תִּקְוָה לְאַהֲרֵיתֶךָ נְאֻם יְהוָה, וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם."</p>	<p>ירמיה ל"א 16</p>	<p>24</p>
<p>בהקשרו: זו תשובת ה' לאפרים (ישראל), שמבקש לחזור בתשובה. ה' עונה בשאלות רטוריות, המראות שסלח לעם על חטאיו: וכי אין אפרים בני היקר?! וכי אין הוא ילד שעשועיי?! כלומר, הרי אפרים (שבטי ישראל) הוא הילד שאני אוהב להשתעשע עמו! ברור שאינני יכול לשכוח אותו. אני זוכר אותו. "על כן קמו מעי לוי" - המעיים והכליות נחשבו בעת העתיקה למקום משכנם של הרגשות. אלוהים אומר: אני זוכר אותו באהבה וברחמים, כל רגשותיי מתעוררים כשאני חושב על אפרים, ולכן גם אגאל אותו מן הגלות.</p>	<p>"הֲבֵן יָקִיר לִי אֲפְרַיִם? אִם יֶלֶד שִׁעְשׁוּעִים? כִּי מִדֵּי דְבָרַי בּו זָכַר אֲזַכְרֶנּוּ עוֹד. עַל כֵּן קָמוּ מְעֵי לֵוִי, רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם יְהוָה."</p>	<p>ירמיה ל"א 19</p>	<p>25</p>
<p>בהקשרו: ירמיהו מתאר כיצד בימים שיבואו, בימי הגאולה, תשתנה שיטת הגמול של האל. בעתיד לא יאמרו עוד "אבות אכלו בשר ושיני בנים תקהינה", כלומר לא תהיה עוד תפיסה של גמול לדורות. לפנינו מטאפורה, שבה אדם אוכל פרי לא בשל, בוסר, אבל שיניו אינן נפגעות מכך אלא שיני בניו. מעתה דבר זה ישתנה ומעתה אלוהים יגמול גמול מידי אישי. כניב: המשפט "אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה" מתאר סבל או עונש לאדם על לא עוול בכפו, אלא כתוצאה ממעשי קודמיו.</p>	<p>"בְּיָמִים הָהֵם לֹא יֹאמְרוּ עוֹד אָבוֹת אָכְלוּ בֶּסֶר וְשִׁנֵּי בָנִים תִּקְהִינָה."</p>	<p>ירמיה ל"א 28</p>	<p>26</p>

עלילות הראשית

<p>בהקשרו: על פי פשט הפסוק, אלוהים בורא את האדם והאישה בצלמו, בדמותו. מכאן עולה קושי תיאולוגי: מדוע נאמר שהאדם נברא "בצלם אלוהים", והרי לאלוהים אין דמות? האם הכתוב רומז שאלוהים הוא בעל גוף, וגוף האדם זהה לגופו? לקושי זה שני פתרונות:</p> <p>1. על פי תפיסה אחת במקרא, לאלוהים יש גוף. אלוהים נתפס בצורה מוחשית ומתוארים איברי גופו. על פי תפיסה זו, בין האל לאדם קיים דמיון פיזי.</p> <p>2. על פי דעה אחרת, יש לפרש מושגים אלה מבחינה רוחנית: האדם קיבל תכונות אלוהיות, כגון מחשבה ומצפון.</p> <p>כניב: הבריאה "בצלם אלוהים" משמשת בעיקר לתיאור היחס של אדם לאדם, כגון החובה לשמור על חייו, כבודו וחירותו של כל אדם, כיוון שנברא בצלם אלוהים ועל כן יש לכבדו כשם שמכבדים את אלוהים.</p>	<p>"וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ, זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם."</p>	<p>בראשית א 27</p>	<p>27</p>
<p>השבת, היום השביעי, מעניקה למעגל הימים שנבראו על ידי האל חותם של שלמות וקדושה. זהו יום שונה, נבדל (קדוש) משאר ימי השבוע, ימי עבודה, ועל כן השבת זוכה לברכה מיוחדת מאת האל.</p>	<p>"וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ, כִּי בּוֹ שָׁבַת מְקַל מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת."</p>	<p>בראשית ב 3</p>	<p>28</p>
<p>בהקשרו: האדם נמצא לבדו, ואינו מוצא עֶזְרַת בְּנִגְדּוֹ (מולו, איתו) בקרב בעלי החיים. אז מפיל אלוהים תרדמה על האדם, ובורא מצלעו את האישה. כלומר בריאתה של האישה באה לסייע לאדם לפתור את בעית בדידותו בעולם.</p> <p>כניב: בימינו נהוג לומר על נשים המסייעות להצלחת בעליהן: "האישה הזו היא עזר כנגדו".</p>	<p>"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים: לֹא טוֹב הָיְתָה הָאָדָם לְבַדּוֹ אֲעֲשֶׂה לּוֹ עֶזְרָת בְּנִגְדּוֹ."</p>	<p>בראשית ב 18</p>	<p>29</p>

<p>בהקשרו: אלוהים גוזר על האדם שני עונשים עקב אכילת פרי עץ הדעת:</p> <p>1. האדם יעבוד קשה כדי לאכול ולהתקיים.</p> <p>2. חיי האדם יהיו מעתה קצובים.</p> <p>עונשים אלה נגזרים על פי עקרון "מִזֶּה כַּנֶּזֶ מִזֶּה" (לפירוט בעניין זה עיינו בסיכום בראשית ג).</p> <p>כניב: ציון "זעת אפיו" של האדם משמש בימינו לתיאור עבודה קשה, או הישג שהושג במאמץ גדול, למשל: "שחקני הקבוצה יצטרכו להזיע הרבה מאוד על המגרש כדי לנצח את הקבוצה היריבה."</p>	<p>"בְּזַעַת אֶפְיֶךָ תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֵבֶךָ אֶל הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ, כִּי עֵפֶר אֶתָּה וְאֵל עֵפֶר תֵּשׁוּב."</p>	<p>בראשית ג 19</p>	<p>30</p>
<p>בהקשרו: אם תעשה מעשים טובים, ייסלח לך על חטאך, ואם תעשה מעשים לא טובים, החטא כל הזמן יפתה אותך, ילווה אותך. רק אם תשתלט על יצר הרע, תוכל להתרחק מהחטא. (לפירוש נוסף של משפט זה, עיינו בסיכום בראשית ד).</p> <p>כניב: המשפט "לִפְתָּח הַחַטָּאת רֵבִיץ" משמש בימינו לתיאור נטייתו של האדם להתפתות לחטא או לעבירה על החוק.</p>	<p>"הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב – לִפְתָּח הַחַטָּאת רֵבִיץ, וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ וְאֶתָּה תִּמְוָשׁ בוֹ."</p>	<p>בראשית ד 7</p>	<p>31</p>
<p>בהקשרו: למרות שהאל יודע הכל, הוא שואל את קין היכן הבל (כדי לאפשר לקין להתוודות על חטאו), ואולם קין משיב בגסות, משקר ואומר שאינו יודע היכן הבל, ושאינו חייב לדעת בכל רגע איפה הבל נמצא.</p> <p>כניב: השאלה "הֲשֹׁמֵר אָחִי אֲנִי?" מבטאת התכחשות לאחריות.</p> <p>המשפט "שֹׁמֵר אָחִי אֲנִי" נתפס במסורת ישראל כהצהרה ולא כשאלה, כלומר הוא מבטא ערבות הדדית במובן הלאומי. על פי המסורת היהודית "כל ישראל אחים" ולכן כל אדם מישראל הוא אכן שומר של אחיו, של כל אדם אחר בישראל.</p>	<p>"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל קַיִן: אֵי הֵבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר: לֹא יָדַעְתִּי! הֲשֹׁמֵר אָחִי אֲנִי?"</p>	<p>בראשית ד 9</p>	<p>32</p>

<p>בהקשרו: ה' מוכיח את קין על רצח הבל ומתאר את הדם השפוך כ"צועק מן האדמה", כלומר הרצח ברור לעין ויש למצוא דרך לכפר עליו.</p> <p>כניב: הצירוף "צועק מן א" מדגיש שהנושא נדון ברור לעין, ודרושה תגובה מיידית עליו.</p>	<p>"וַיֹּאמֶר: מַה עָשִׂיתָ? קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה."</p>	<p>בראשית ד 10</p>	<p>33</p>
<p>בהקשרו: לאחר שפסק הגשם, שלח נוח בעלי כנף לבדוק אם התייבשה הארץ. בתחילה שלח עורב, אך העורב יצא וחזר פעמים רבות, אות לכך שהמים עדיין לא יבשו. אחר כך שלח נוח יונה. בפעם הראשונה חזרה היונה ריקם, בפעם השנייה חזרה ועלה זית בפיה, אות לכך שצמרות העצים כבר התגלו, ובפעם השלישית לא שבה לתיבה. אז ידע נוח שאפשר לצאת מן התיבה.</p> <p>כניב: מפסוק זה עולה תמונת היונה הנושאת בפיה עלה זית. תמונה זו הפכה בימינו לסמל השלום (שהרי בתום המבול הכריז האל כי לא יילחם עוד בבני האדם ולא יבקש להשמידם). גם בנפרד מהווים היונה וענפי הזית סמלים של שלום.</p>	<p>"וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לֶעֵת עֶרֶב וְהָיָה עָלֶיהָ זֵית טָרֶף בְּפִיהָ, וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ."</p>	<p>בראשית ח 11</p>	<p>34</p>
<p>בהקשרו: הריגת אדם נאסרת משום שהיא פוגעת בה', והיא ממעיטה את צלמו ואת דמותו הטבועה בבני האדם. הרוצח נענש עונש מוות, על פי עקרון מידה כנגד מידה. עונשו נגזר בידי שופטים שהם בשר ודם, המיישמים את חוקי אלוהים.</p> <p>כניב: לצירוף "בצלם אלוהים", ראו בראשית א 27.</p>	<p>"שִׁפְךָ דָם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָךְ, כִּי בְצַלְמֵם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם."</p>	<p>בראשית ט 6</p>	<p>35</p>

<p>בהקשרו: בשלב קדום מאוד בהתפתחות האנושות, דיברו כל בני האדם שפה אחת. הביטוי "דברים אחדים" פירושו: הם ניהלו את ענייניהם באופן משותף, כעם אחד. כניב: כשאומרים על אנשים שהם "מדברים שפה אחת" או "מדברים באותה שפה" מתכוונים שהם מחזיקים באותה דעה.</p>	<p>"וַיְהִי כָּל הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָת וְדַבָּרִים אֶחָדִים."</p>	<p>בראשית י"א 1</p>	<p>36</p>
<p>בהקשרו: שבח לאל, שברא את העולם ואת כל אשר בו בחוכמה ובמחשבה תחילה. "קִנְיָנָה" - מה שבראת.</p>	<p>"מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂיךָ יְהוָה! כָּל־מַבְרָאֵיךָ עֲשִׂיתָ, מְלָאָה הָאָרֶץ קִנְיָנָה."</p>	<p>תהלים קי"ד 24</p>	<p>37</p>
<p>בהקשרו: המשורר מאחל שכל החוטאים והפושעים ימותו. מטרת המזמור היא להציג עולם מושלם, ורק החוטאים והרשעים פוגעים בשלמות זו. על כן המשורר מבקש להשמיד את הרשעים. אז באמת יהיה העולם מושלם.</p>	<p>"יִתְמוּ הַטָּאִים מִן הָאָרֶץ וְרִשְׁעִים עוֹד אֵינֶם. בָּרְכֵי נַפְשֵׁי אֶת יְהוָה, הַלְלוּ יְהוָה."</p>	<p>תהלים קי"ד 35</p>	<p>38</p>

חורבן גלות וגאולה

<p>בהקשרו: בפסוק זה מופיעים שלושה תיאורים של ירושלים:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. עיר זו הייתה בעבר רבת עם, רבת אוכלוסייה ועתה הפכה שוממה. 2. עיר זו הייתה גדולה, מכובדת בגויים, והיא עכשיו אלמנה. 3. העיר שהייתה שְׂרָה, מלכה, הפכה למדינה משועבדת. 	<p>"אֵיכָה וַיִּשְׁבָּה בְּדָד הָעִיר רַבַּת־עַם הָיְתָה כְּאַלְמָנָה רַבַּת־בְּגוּיִם, שְׂרַתִּי בְּמַדִּינֹת הָיְתָה לְמָס."</p>	<p>איכה א 1</p>	<p>39</p>
<p>בהקשרו: הגולים מתארים את העצב שחשו כאשר ישבו על הנהרות פרת וחידקל (בדרכם לגלות בבל). למרות שעתה יושבים הגולים במקומות פוריים, הם נמלאים עצב וגעגועים כשהם נזכרים בציון, מולדתם.</p>	<p>"עַל נְהָרוֹת כְּכַל שָׁם וַיִּשְׁבְּנוּ גַם כְּכִינוּ בְּזַכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן."</p>	<p>תהלים קל"ז 1</p>	<p>40</p>

<p>בהקשרו: זו שבועה על פי עקרון מידה כנגד מידה (באמצעות השורש ש-כ-ח). הדובר נשבע: אם אשכח את ירושלים, "תשכח" יד ימיני כיצד לפעול. יד ימין נחשבה לידו החזקה של האדם, שבה עשה את מירב פעולותיו.</p> <p>כניב: כיום מקובל לומר את משפט-השבועה "אם אֲשַׁכַּח יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי תִדְבַק לְשׁוֹנֵי לְהַפִּי אִם לֹא אֲזַכְּרֶנּוּ אִם לֹא אֲעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׂמֹחֲתִי."</p>	<p>"אם אֲשַׁכַּח יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי תִדְבַק לְשׁוֹנֵי לְהַפִּי אִם לֹא אֲזַכְּרֶנּוּ אִם לֹא אֲעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׂמֹחֲתִי."</p>	<p>תהלים קל"ז 6-5</p>	<p>41</p>
<p>בהקשרו: אלה דברי נחמה ועידוד. הנביא פונה אל הגולים ומכריז שעונש הגלות והחורבן תם. כפל המילים "נחמו נחמו" מעודד ומזרז את בני העם להכריז על הגאולה. (לפירוש נוסף של פסוק זה ראו בסיכום ישעיהו מ 1).</p>	<p>"נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמְרוּ אֱלֹהֵיכֶם."</p>	<p>ישעיה מ 1</p>	<p>42</p>
<p>בהקשרו: הדובר בפסוק זה מכריז על כוונתו ללחום למען ישועת ירושלים, עד שגדולתה תיראה לעיני הגויים, והם יודו ששגו בהתנהגותם המרושעת כלפיה. ישועת ירושלים מתוארת בדימויי אור ואש. הנוגה, אור השמש, ואש הלפיד המאיר את חשכת הלילה מדגישים שישועת ירושלים תהיה נצחית, לתמיד, כלומר "תאיר" ביום ובלילה, כל הימים והלילות.</p>	<p>"לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֲחַשֶׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם לֹא אֲשַׁקוּט עַד יֵצֵא כְּנֶגֶה צְדָקָה וַיִּשְׁוַעְתָּה כְּלָפִיד יִבְעֶר."</p>	<p>ישעיה ס"ב 1</p>	<p>43</p>
<p>בהקשרו: לביטוי זה ייתכנו שני פירושים:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. זו הבטחת ה' שבעתיד, כשתהיה לירושלים חומה, יופקדו שומרים על החומה וייפסקו מעשי הביזה והשוד של היבול החקלאי. 2. ייתכן שבשלב זה החומה כבר בנויה, והנביא פונה אל השומרים על החומות. הוא מכנה אותם: "הַמְּזַכְּרִים אֶת הַי" – נראה שהשומרים נהגו להזכיר את ה' בקריאותיהם זה אל זה. והוא מבקש מהם: "אַל דָּמִי לְכֶם", כלומר שתמיד יהללו את ה' ויקראו בשמו, להזכירו שעליו להמשיך בבניין ירושלים עד שתהפוך לעיר יפה ומהוללת בפי כול. 	<p>"עַל חוֹמֹתֶיךָ יְרוּשָׁלַם הַפְּקֹדֵתִי שׁוֹמְרִים כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תִּמְיֵד לֹא יִחַשּׁוּ הַמְּזַכְּרִים אֶת יְהוָה אֵל דָּמִי לְכֶם."</p>	<p>ישעיה ס"ב 6</p>	<p>44</p>

<p>בהקשרו: כאשר ישוב ה' לשכון בירושלים, ישרור בה מצב טוב כפי שלא שרר בה שנים. היא תהיה מלאה בתושבים, ילדים וזקנים. תיאור זה הוא למעשה ברכה, רצף של ברכות לירושלים ולתושביה, בתחומים שונים, כגון אריכות חיים, פריון, שלום וביטחון.</p>	<p>”כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: עַד יָשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעָנָתוֹ בְּיָדוֹ מֵרֵב יָמִים. וְרַחֲבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מְשַׁחֲקִים בְּרַחֲבֹתֶיהָ.”</p>	<p>זכריה ח 4-5</p>	<p>45</p>
<p>בהקשרו: מזמור המבטא שמחה על שיבת גולי בבל לציון. פסוקים 1-3 הם הודיה על העבר, על השבת הגולים לארץ. פסוקים 2-4 הם תפילה לה' ובקשה לעתיד. כשם שהשבת אותנו לארץ, עכשיו השב את ציון לימי תפארתה בעבר. (לאפשרויות פירוש נוספות, ולפירוט מלא של הסבר הכתוב, עיינו בסיכום המזמור).</p> <p>כניב:</p> <ul style="list-style-type: none"> • הצירוף ”שיבת ציון” משמש בימינו הן ככינוי לתקופה היסטורית מוגדרת – מאה השנים שלאחר הצהרת כורש (538 לפנה”ס), והן ככינוי לכל העליות לארץ ישראל וחידוש היישוב בה במאות השנים האחרונות. • המשפט ”הזרעים בדמעה ברנה יקצרו” משמש בימינו מטאפורה למאמצים קשים שיישאו פרי בסופו של דבר, ויזכו את המשקיע מאמץ בגמול ראוי. 	<p>”שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. בְּשׁוֹב יְהוָה אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחִלְמִים. אִזּוּ יִמְלֵא שְׂחֹק פִּינוּ וְלִשְׁוֹנֵנוּ רִנָּה. אִזּוּ יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם: הַגְּדִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהֵי הַגְּדִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ; הָיִינוּ שְׂמֵחִים. שׁוֹבָה יְהוָה אֶת שְׁבוֹתֵנוּ (קרי: שְׁבִיתֵנוּ) בְּאִפְקִיָם בְּנֹנֵב. הַזְרְעִים בְּדַמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ.”</p>	<p>תהלים קכ”ו</p>	<p>46</p>

אדם וגורלו בספרות החכמה

<p>בהקשרו: הבן החכם מביא נחת להוריו, בעוד שהבן הכסיל, הטיפש, גורם צער (תוגה) להוריו.</p>	<p>”בֶּן חָכָם יִשְׂמַח אָב וּבֶן כְּסִיל תּוֹגַת אָמוֹ.”</p>	<p>משלי י 1</p>	<p>47</p>
<p>בהקשרו: בפסוק זה יש שבח לחריצות: הבן המשכיל (המצליח), העובד בקיץ, אוגר מזון לחורף. הבן העצל נרדם בעונת הקציר, אינו חושב על העתיד אלא רק על הנאות הרגע, ובכך מבייש את הוריו.</p>	<p>”אֲגֵר בְּקִיץ בֶּן מְשָׁפֵיל נִרְדָם בְּקִצִיר בֶּן מְבִישׁ.”</p>	<p>משלי י 5</p>	<p>48</p>

<p>בהקשרו: זו הבטחה לגמול לצדיקים ועונש לרשעים: לאחר מות הצדיק נשאר שמו כזיכרון מבורך, בעוד ששם הרשע נמחק ונעלם לאחר מותו.</p> <p>כניב: בימינו נהוג להוסיף את התואר "זכר X לברכה" לשמו של אדם שנפטר.</p>	<p>"זָכַר צְדִיק לְבִרְכָה וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקַב."</p>	<p>משלי י 7</p>	<p>49</p>
<p>בהקשרו: כוונת איוב היא מטאפורית: הוא בא לעולם בחוסר כול וכך גם ייצא מן העולם, בחוסר כול. כל מה שקיבל בעולם הזה – קיבל מאלוהים, ועל כן אלוהים רשאי לקחת חזרה כל מה שנתן לאיוב. אפשר גם שהמילה "שָׁמָּה" היא כינוי לקבר או לעולם המתים, ומכאן שאיוב אומר שיצא מבטן אמו בחוסר כול, וישוב אל בטן "האם הגדולה", האדמה, בחוסר כול.</p> <p>כניב: המשפט "יְהוָה נָתַן וַיְהוּה לְקַח" מבטא השלמה עם גורל ובעיקר עם אסון שקרה. האומר משפט זה מבטא את נכונותו לקבל עליו את האסון שקרה לו בלי לבקר את אלוהים, משום שהכל ניתן מאלוהים ועל כן הוא רשאי לקחת אותו על פי החלטתו.</p>	<p>"וַיֹּאמֶר: עָרַם יְצַתִּי מִבֶּטֶן אִמִּי וְעָרַם אֲשׁוּב שָׁמָּה. יְהוָה נָתַן וַיְהוּה לְקַח, יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ."</p>	<p>איוב א 21</p>	<p>50</p>
<p>בהקשרו: בלדד מאחל לאיוב שסופו יהיה כה מבורך ומאושר, עד שאושרו ועושרו בימים שלפני האסונות ייראו לו פעוטים וקלי ערך, לעומת עושרו ואושרו העתידיים.</p>	<p>"וְהָיָה רֵאשִׁיתֶךָ מִצֶּעֶר וְאַחֲרֵיתֶךָ יִשְׁגָּה מְאֹד."</p>	<p>איוב ח 7</p>	<p>51</p>
<p>בהקשרו: בני האדם לעולם לא יוכלו למצוא את החוכמה או לדעת את ערכה.</p>	<p>"וְהַחֲכָמָה מֵאֵיךְ תִּמְצָא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה? לֹא יָדַע אֲנוּשׁ עֲרֶכְהָ וְלֹא תִמְצָא בְּאֶרֶץ חַיִּים."</p>	<p>איוב כ"ח 12-13</p>	<p>52</p>
<p>בהקשרו: זו התשובה לבעיה המעסיקה את מחבר ספר איוב. בספר זה נידונה השאלה, כיצד ייתכן שבעולמו של ה' "צדיק ורע לו, רשע וטוב לו". בפסוק זה מופיעה התשובה לבעיה: אי אפשר להבין את מערכת התגמול של ה', משום שאי אפשר להבין את חוכמתו של ה'. מכיוון שכך, אלוהים נתן לאדם תחליף לחוכמה האלוהית: יראת ה' וסור מרע.</p>	<p>"וַיֹּאמֶר לְאָדָם הֵן יִרְאֵת אֲדֹנָי הִיא חֲכָמָה, וְסוּר מִרַע - בִּינָה."</p>	<p>איוב כ"ח 28</p>	<p>53</p>

<p>בהקשרו: המילה "הבל" פירושה: נשיפה היוצאת מן הפה. משפט זה מביע את הרעיון המרכזי בדברי קהלת: ניסיון חייו, חוויותיו, הנאותיו וסבלותיו של קהלת הם כולם הבל. למילה "הבל" במגילה זו כמה משמעויות: חוסר תכלית, חוסר תועלת, אבסורד (דבר המנוגד להיגיון), דבר ארעי, זמני. פירוש הביטוי "הבל הבלים": הבל גמור, הבל מוחלט. כניב: הניב "הבל הבלים" פירושו שטות מוחלטת, דבר שאין בו הגיון וטעם.</p>	<p>"הַבֵּל הַבְּלִים אָמַר קֹהֶלֶת הַבֵּל הַבְּלִים הַבֵּל הַבֵּל."</p>	<p>קהלת א 2</p>	<p>54</p>
<p>בהקשרו: תיאור מונוטוני נוסף: הנהרות תמיד זורמים אל הים, הים לעולם אינו מתמלא, ולעולם לא יתמלא ממימי הנהרות. המקום שהנחלים הולכים הוא הים, ולעולם ילכו לשם, יזרמו אליו. זרימת הנהרות מדגימה שתי סיבות לחוסר התועלת שבמעשי האדם בעולם:</p> <p>1. כי דבר אינו משתנה, הכול קבוע: הנהרות תמיד זרמו ותמיד יזרמו אל הים.</p> <p>2. כי דבר שנברא בטבע כשהוא חסר (אינו מלא), לא יוכל להפוך למלא, שהרי כל המים הזורמים מן הנהרות אל הים אינם ממלאים אותו.</p>	<p>"כֹּל הַנְּחָלִים הֹלְכִים אֶל הַיָּם וְהַיָּם אֵינְנוּ מִלֵּא. אֶל מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הֹלְכִים, שָׁם הֵם שׁוֹבִים לְלִבָּתָּהּ."</p>	<p>קהלת א 7</p>	<p>55</p>
<p>בהקשרו: כל הדברים הקיימים בעולם הם חד-גוניים ומונוטוניים, ואין בהם שום חידוש. כניב: המשפט "אין חדש תחת השמש" משמש בימינו כהצהרה שאין כל חידוש בתופעה כלשהי (שעליה מדובר). תופעה זו מוכיחה, לדעת מי שמשלב משפט זה בדבריו, שדבר אינו משתנה בעולם.</p>	<p>"מִה שֶׁהָיָה הוּא שֶׁהָיָה וּמִה שֶׁנַּעֲשֶׂה הוּא שֶׁנַּעֲשֶׂה וְאֵין כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמַיִם."</p>	<p>קהלת א 9</p>	<p>56</p>
<p>בהקשרו: בפסוק זה מבהיר קהלת עד כמה עלוב יתרונו של החכם על פני הטיפש: החכם יודע לאן הוא הולך, והטיפש אינו יודע לאן הוא הולך, אבל שניהם מגיעים בסופו של דבר אל אותו מקום: אל מותם. הדבר היחיד שקורה לכולם הוא המוות.</p>	<p>"הַחֲכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַטִּפְשׁ הֹלֵךְ. וְיִדְעֵתִי גַם אֲנִי שֶׁמְקַרָּה אֶחָד יִקְרָה אֶת כְּלָם."</p>	<p>קהלת ב 14</p>	<p>57</p>

<p>בהקשרו: לכל דבר בעולם נקבע מראש זמן התרחשותו ואופן התרחשותו, והאדם אינו יכול לשנות את קביעת האלוהים. משפט זה נאמר על ידי קוהלת במרירות רבה, ובכך הוא מוחה כנגד חוסר המשמעות של הקיום האנושי בעולם.</p> <p>כניב: כיום משתמשים במשפט זה במשמעות חיובית (כלומר בניגוד לכוונתו של קוהלת!): לכל דבר בעולם יש הזמן שלו, אין צורך לדחוק בדברים או להאיץ תהליכים, הכל יקרה בזמן הנכון והראוי לו.</p>	<p>"לכל זמן ועת לכל הפעולות תחת השמים."</p>	קוהלת ג 1	58
<p>בהקשרו: בני האדם שווים לבהמות, כי מה שקורה לבהמה קורה לאדם. בסופו של דבר כולם מתים. לאדם ולבהמה יש רוח זהה, כך סבור קוהלת, ובזאת הוא דוחה גם את האמונה ההלניסטית העממית שהבדילה בין רוח האדם, שמקורה בשמים, לרוח הבהמה.</p> <p>כניב: בימינו נוהגים להשתמש באופן חלקי במשפט זה, ולטעון כי "מותר האדם מן הבהמה", כלומר האדם נבדל מן הבהמה ונעלה ממנה, ולפיכך עליו להתנהג בהתאם.</p>	<p>"כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה ומקרה אדם למה זה מות זה ורוח אדם לכל, ומותר האדם מן הבהמה אין, כי הכל הכל."</p>	קוהלת ג 19	59

חיי הפרט והכלל בראי השירה

<p>בהקשרו: זהו שיר שכולו מחמאות: הנערה מחמיאה לאהובה והוא מחמיא לה. מחמאותיהם לקוחות מתחום הצומח: היא מדמה את עצמה לפרח קטן ולבן, שאין בו ייחוד. את אהובה מדמה הנערה לעץ נותן פרי וצל. גם בעיני הדוד אהובתו היא פרח, ואילו כל שאר הבנות – קוצים. כלומר: היא יפה בעיניו מכל הבנות, ובניגוד לשאר הבנות – אינה פוגעת בו.</p> <p>כניב: התיאור "כשושנה בין החוחים" משמש לתיאור דמות שבולטת באיכותה בתוך הקבוצה האנושית בה היא פועלת.</p>	<p>"אני הבצלת השרון שושנת העמקים. בשושנה בין החוחים בין רעיתי בין הבנות. בתפוח בעצי היער בין דודי בין הפנים בצל חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי."</p>	שיר השירים ב 3-1	60
---	--	------------------	----

<p>בהקשרו: הנערה שואפת להיות עם אהובה תמיד, צמודה לזרועו או קשורה בחוט וקרובה ללבו, כשם שהחותם מצוי תמיד עם בעליו. ייסורי אהבתה של הנערה וקנאתה לאהובה קשים לה כמוות (שְׂאוּל = עולם המתים) וכמו שְׂרָפָה באש: האהבה והקנאה כה קשות, עד כי נדמה שהן שולחות חצי אש ושורפות את האדם המתענה בייסורי האהבה. עוצמת האהבה כעוצמת אש אדירה: אי אפשר לכבות אותה אף בעזרת מים רבים, אף בעזרת מי כל הנהרות.</p>	<p>”שִׁמְנֵי כַחוֹתֶם עַל לִבְךָ כַחוֹתֶם עַל זְרוּעֶךָ. כִּי עֵזָה כַּמְנוֹת אַהֲבָה, קִשָּׁה כְּשֹׂאוֹל קִנְיָה. רִשְׁפִּיהָ רִשְׁפֵי אֵשׁ, שְׁלֵהֲבַתְיָהּ. מַיִם רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטַפּוּהָ. אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הַזֶּן בֵּיתוֹ בְּאַהֲבָה בּוֹז יִבּוֹזוּ לוֹ.”</p>	<p>שיר השירים ח 7-6</p>	<p>61</p>
<p>בהקשרו: פסוק 1 הוא שאלה, שאפשר לפרש בשתי דרכים: 1. במשמעות פולחנית: מיהו הראוי לעלות לבית המקדש ולהשתתף בטקסים הפולחניים בו? 2. במשמעות חוכמתית-מוסרית: מי האדם שהולך בדרכי האל, שיזכה לגמול ראוי מידי האל? פסוק 2 הוא חלק מן תשובה לשאלה שמופיעה בפסוק 1. הצדיק שראוי לעלות למקדש הוא: • ”הוֹלֵךְ תְּמִים” - אדם שעושה מעשים ללא רבב. • ”וּפֹעֵל צְדָקָה” - אדם שעושה מעשים טובים וישרים. • ”וְדַבֵּר אֱמֶת בְּלִבּוֹ” - אדם שדובר דברי אמת, שמבטא את מחשבות האמת שבלבו.</p>	<p>”מִזְמוֹר לְדָוִד. יְהִיָּה, מִי יִגּוֹר בְּאַהֲלֶיךָ? מִי יִשְׁכֵּן בְּהַר קְדֻשְׁךָ? הוֹלֵךְ תְּמִים וּפֹעֵל צְדָק וְדַבֵּר אֱמֶת בְּלִבּוֹ.”</p>	<p>תהלים ט"ו 2-1</p>	<p>62</p>
<p>בהקשרו: פסוק זה נחלק לחמישה חלקים. כל חלק הוא כינוי לירושלים, הבנוי בצורת צירוף סמיכות: • ”יִפְהַ נֹף” – ”נֹף” הוא כנראה ”גִּבְהַ”. כלומר: העיר בנויה על רכסי הרים, יופייה מתבטא בגובהה הרב. • ”מִשׁוֹשׁ כָּל הָאָרֶץ” – ”משוש” מלשון ששון ושמחה. ירושלים מביאה שמחה ללב כל אדם בארץ. • ”הַר צִיּוֹן” – כינוי להר הבית, שעליו שכן בית המקדש. ירושלים מכונה על שם המקום החשוב ביותר בה.</p>	<p>”יִפְהַ נֹף, מִשׁוֹשׁ כָּל הָאָרֶץ. הַר צִיּוֹן, יִרְפְּתֵי צִפּוֹן, קָרִית מְלֶךְ רַב.”</p>	<p>תהלים מ"ח 3</p>	<p>63</p>

<ul style="list-style-type: none"> • "יִרְכְּתֵי צְפוֹן" – הר ציון שוכן מצפון לעיר דוד. כלומר, לפנינו ביטוי אחד: "הר ציון [השוכן ב] ירכתי צפון. (לפירוש נוסף לביטוי זה עיין בסיכום תהילים מ"ח). • "קָרַית מְלֶךְ רָב" – "קריה" היא עיר. "רב" פירושו גדול. זוהי עיר הראויה להיות משכנו של מלך גדול. 			
<p>בהקשרו: עולי הרגל נקראים לחזות ביופייה ובעוצמתה של העיר.</p>	<p>"כִּבְּזוּ צִיּוֹן וְהִקְיִפוּהָ, סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ."</p>	<p>תהלים מ"ח 13</p>	<p>64</p>
<p>בהקשרו: המשורר מתאר את מצוקתו האישית. הוא מצוי "במעמקים" – מטאפורה למצוקה ולצורך בישועה: כשם שאדם טובע צולל אל המעמקים ועומד למות, כך המשורר חש שפשעיו דרדרו אותו אל שפל המדרגה, והוא זקוק לעזרת ה'.</p>	<p>"שִׁיר הַמַּעְלֹת. מִמַּעַמְקִים קָרַאתִיךָ יְהוָה."</p>	<p>תהלים ק"ל 1</p>	<p>65</p>
<p>בהקשרו: "הצבי" הוא ההוד, התפארת. "במותיך" – המקומות הגבוהים בישראל, ההרים. כאן: רמז להר הגלבוע, שעליו נפלו שאול ובניו במלחמה. דוד פונה אל עם ישראל ואומר: ישראל! האיש שהביא לך כבוד ותפארת נפל היום חלל על הר הגלבוע. המשפט "אֵיךְ נָפְלוּ גְבוּרִים" אינו מתפקד כאן כשאלה אלא מבטא תדהמה וכאב על עצם נפילתם. כניב: המשפט "אֵיךְ נָפְלוּ גְבוּרִים" משמש בימינו לתיאור אדם שנפל מגדולתו, ולא בהכרח חייל שנפל בקרב.</p>	<p>"הֲצִבִי יִשְׂרָאֵל עַל בְּמוֹתֶיךָ חָלַל. אֵיךְ נָפְלוּ גְבוּרִים?"</p>	<p>שמואל ב א 19</p>	<p>66</p>
<p>בהקשרו: דוד מקלל את מקום נפילתם של שאול ובניו (ההרים והשדות הגבוהים שבאזור הגלבוע): הלוואי שלעולם תישארו יבשים, מקוללים, חסרי טל ומטר. "כִּי שָׁם נִגְעַל מִיָּגוֹן גְבוּרִים, מִיָּגוֹן גְבוּרִים" – המגנים של שאול ויונתן הגיבורים הוכתמו בדמם. "מִיָּגוֹן שָׂאוֹל בְּלִי מְשִׁיחַ בְּשֶׁמֶן" – מעתה לא ימשחו את מגונו של שאול בשמן, סימן לכך ששאול לא ישתמש עוד במגונו.</p>	<p>"הָרִי כִּגְלִבְעַ אֵל טַל וְאֵל מוֹטֵר עֲלֵיכֶם וְשָׂרֵי תְרוֹמַת. כִּי שָׁם נִגְעַל מִיָּגוֹן גְבוּרִים, מִיָּגוֹן שָׂאוֹל בְּלִי מְשִׁיחַ בְּשֶׁמֶן."</p>	<p>שמואל ב א 21</p>	<p>67</p>

<p>בהקשרו: זהו שבח מקובל למתים: שאול ויונתן היו אהובים על הכול בעודם בחייהם, ואף במותם לא נפרדו, הם נפלו יחדיו. עוד מפאר דוד את גבורת המתים באמצעות מטאפורה: שאול ויונתן היו קלים יותר מנשרים (כפי הנראה הכוונה לזריזותם ומיומנותם בלחימה) וגיבורים יותר מאריות. כניב: לעיתים מספידים אנשים שהיו קרובים בחייהם ובמותם (כגון חיילים שהיו חברים עוד מילדות ונפלו יחד בקרב) באמירה: "בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ." התיאור "מְנַשְׂרִים קָלוּ מֵאַרְיֹת גְּבוּרֵי" משמש לתיאור גבורתם של חיילים שנפלו בקרב.</p>	<p>"שָׂאוֹל וַיְהוֹנָתָן הַנְּאֻהָבִים וְהַנְּעִימִם בְּחַיֵּיהֶם, וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ. מְנַשְׂרִים קָלוּ מֵאַרְיֹת גְּבוּרֵי."</p>	<p>שמואל ב א 23</p>	<p>68</p>
<p>בהקשרו: המשפט "אֵיךְ נָפְלוּ גְבוּרִים" אינו מתפקד כאן כשאלה אלא מבטא תדהמה וכאב על עצם נפילתם של שאול, יונתן ושאר גיבורי ישראל. יחד עם הנופלים אבדו כלי נשקם.</p>	<p>"אֵיךְ נָפְלוּ גְבוּרִים וַיֵּאבְדוּ כְּלֵי מִלְחָמָה."</p>	<p>שמואל ב א 27</p>	<p>69</p>
<p>בהקשרו: העם מבקש מה' ישועה – עזור לנו לשוב אליך בתשובה, ואז תוכל לגמול לנו בהשבת מצבנו לקדמותו. כניב: בימינו, המשאלה "לחדש ימים כקדם" מבטאת רצון לשוב לגדולה שהייתה בעבר.</p>	<p>"הֲשִׁיבֵנו יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְנָשׁוּב (קרי: וְנִשְׁוֹבָה) חֲדָשׁ יָמֵינוּ כְּקִדְמָה."</p>	<p>איכה ה 21</p>	<p>70</p>
<p>בהקשרו: זהו רמז למסופר בשופטים ד 19: סיסרא ביקש מיעל להשקותו במעט מים כי היה צמא לאחר הריצה הממושכת. יעל השקתה אותו בחלב. בשיר מתוארת השקייתו של סיסרא בחמאה, כלומר בחלב שמן מאוד. יעל הגישה לסיסרא את החמאה ב"סֶפֶל אֲדִירִים", כלומר בספל מפואר, שמוגש לאנשים מכובדים. גינוני הכבוד של יעל כלפי סיסרא מתוארים בשיר בהרחבה במכוון, כדי להלעיג על סיסרא, שנפל בפח: יעל <u>לכאורה</u> כיבדה אותו, אך <u>למעשה</u> הביאה עליו קלון נורא כשהרגה אותו. מותו של גבר בידי אישה נחשב במקרא למוות השפל והבזוי ביותר.</p>	<p>"מִיָּוֶם שָׂאֵל חֶלֶב נְתָנָה. בְּסֶפֶל אֲדִירִים הִקְרִיבָה חֲמָאָה."</p>	<p>שופטים ה 25</p>	<p>71</p>

<p>בהקשרו: המשורר מדמה את ה' לרועה. מטאפורה זו באה להמחיש שהאל דואג לכל מחסורו של המשורר, כשם שהרועה דואג למחסורו של הצאן. המשורר מצהיר על ביטחונו: כל עוד ה' "ירעה" אותו, הוא לא יחסר דבר. "נִפְשֵׁי יִשׁוּבֵב" – "לשובב נפש" פירושו לדאוג לכלכלה ולקיום של מישהו, או להחזירו לחיים לאחר שמת. "יִנְחֵנִי בְּמַעְגְלֵי צְדָק" – האל מנחה את המשורר ללכת בדרכי צדק, מסייע לו לא לטעות בדרכיו.</p> <p>כניב: הצירוף "מי מנוחות" מביע בימינו שלוה ושקט, למשל: 'יום הלימודים התנהל על מי מנוחות, ופתאום בהפסקת עשר פרצה קטטה בין מספר תלמידים'.</p>	<p>"מִזְמוֹר לְדָוִד. יְהוָה רָעִי לֹא אֶחָסֵר. בְּנִאוֹת דָּשָׁא יִרְבִּיצֵנִי עַל מֵי מְנוּחוֹת יִנְחֵלֵנִי. נַפְשֵׁי יִשׁוּבֵב, יִנְחֵנִי בְּמַעְגְלֵי צְדָק לְמַעַן שְׂמוּ."</p>	<p>תהלים כ"ג 1-3</p>	<p>72</p>
<p>בהקשרו: ה' אינו ישן לעולם, שמירתו אינה פגה, בניגוד לבני אדם ובניגוד למסופר על אלים אחרים במזרח הקדום.</p> <p>כניב: מקובל לומר על כוחות הביטחון בישראל, שאינם נמים ואינם ישנים כדי לשמור על אזרחי ישראל.</p>	<p>"הֲנֵחָ לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל."</p>	<p>תהלים קכ"א 4</p>	<p>73</p>

חוק וחברה במקרא - מאפיינים ערכים ודילמות

<p>בהקשרו: הדיבר הראשון הוא הצהרה עצמה שאפשר לראות בה מצווה לעשות: עליכם להאמין בה' שהוציא אתכם ממצרים, ומתוקף אמונה זו תקיימו גם את שאר המצוות.</p>	<p>אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים.</p>	<p>שמות כ 2-14</p>	<p>74</p>
---	---	--------------------	-----------

<p>הדיבר השני אוסר על אמונה באלים אחרים. דיבר זה אוסר <u>פעמיים</u> על סינקריטיזם: פעם אחת במילים "על פניי", כלומר אתי, ובפעם שנייה באמצעות האיסור לייחס לאל מראה גשמי, ליצור פסלים או תמונות המייצגים אותו. האיסור לייחס לאל מראה גשמי הוא איסור מורחב, ומקיף את כל התחומים האפשריים. אין ליצור תמונות של דבר כלשהו שנמצא על פני הארץ, בשמים ובאוויר. הניסוח המרחיב מיועד לחסום כל פרצה, ולמנוע אפשרות כלשהי ליצירת פסלים.</p> <p>הדיבר השלישי אוסר להישבע לשקר בשם ה'.</p> <p>הדיבר הרביעי מצווה על שמירת השבת כדי לחקות את מעשה האלוהים בבריאה.</p> <p>הדיבר החמישי מצווה על כיבוד הורים. התמריץ לכיבוד הורים: אריכות ימים. אפשר לראות בתמריץ זה גמול אישי, ואפשר לראות בו גמול קיבוצי לדורות, בזכות המילים: "על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך". האדמה ניתנה לכל העם יחדיו, ותילקח ממנו באופן קיבוצי (גלות), אם לא יכבדו בני העם את הוריהם.</p>	<p>לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ומעל ואשר בארץ מתחת ואשר בפנים מתחת לארץ. לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים לישנאי. ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי.</p> <p>לא תשא את שם יהוה אלהיך לשוא, כי לא ינקה יהוה את אשר ישא את שמו לשוא.</p> <p>זכור את יום השבת לקדשו. ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך. ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובחמתך וגרך אשר בשעריך. כי ששת ימים עשה יהוה את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בהם וינח ביום השביעי. על כן ברכו יהוה את יום השבת ויקדשהו.</p> <p>כבוד את אביך ואת אמך למען יארכו ימיה על האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך.</p>	
--	--	--

<p>איסור לנאוף. ניאוף הוא קיום יחסי מין עם אישה הנשואה לגבר אחר.</p> <p>איסור להעיד עדות שקר בבית המשפט.</p> <p>איסור לחמוד (לרצות בלב) דבר השייך לאחר, כמו בית או רכוש אחר (אישה, עבד, בהמות וכו').</p>	<p>לא תרצה לא תנאף לא תגנב</p> <p>לא תענה ברעך עד שקר.</p> <p>לא תחמוד בית רעה, לא תחמוד אשת רעה ועבדו ואתו ושורו וחסמו וכל אשר לרעה.</p>		
<p>בהקשרו: אפשר להבין את הפסוק כפשוטו, איסור ניצול חולשה ומום. אפשר גם להבינו כמטאפורה. איסור גרימת נזק לאדם אחר בכל נושא שבו הוא חלש יותר. "וַיִּרְאֶת מַאֲלֹהֶיךָ אֲנִי ה' - מודגש שהאל, בניגוד לאחרים, רואה ושומע את הניצול, ויעניש את המנצל.</p> <p>כניב: "לשים מכשול לפני עיור" הוא ניב המתאר הכשלה בזדון של אדם תמים.</p>	<p>"לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול, ויראת מאֲלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה."</p>	<p>ויקרא י"ט 14</p>	<p>75</p>
<p>בהקשרו: לאיסור זה ייתכנו שני פירושים:</p> <ol style="list-style-type: none"> פנייה לשופט. איסור על שופט לשוחח על המשפט שבו הוא עוסק. פנייה לסוחרים ורוכלים לא ללכת רכיל. אסור להעביר שמועות שווא כשהם עוברים מיישוב ליישוב. <p>"לא תעמד על דם רעה" - שוב ייתכנו שני פירושים:</p> <ol style="list-style-type: none"> פנייה לעד במשפט. אסור למסור עדות שקר העלולה להוביל למותו של נאשם. פנייה לכל אדם. אסור לעמוד מנגד בשעה שאדם אחר בסכנת חיים. <p>יש הקושרים בין החוקים, וטוענים שהסיבה לאיסור לרכל נובעת מהאיסור החזק יותר של "לא תעמוד על דם רעה". רכילות, שמטבעה אינה מדויקת, עלולה להביא להעמדת אדם למשפט, ואפילו למציאתו אשם באשמה שהעונש עליה הוא מוות.</p>	<p>"לא תלך רכיל בעמיתך לא תעמד על דם רעה, אֲנִי יְהוָה."</p>	<p>ויקרא י"ט 16</p>	<p>76</p>

<p>בהקשרו: אסור לנקום, כלומר להחזיר מעשה רע ואסור לנטור כלומר, לשמור שנאה בלב כלפי הפוגע בדך.</p> <p>”וְאַהֲבַתְּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹדֶיךָ.” בדיוק ההפך משני המשפטים הראשונים בפסוק: במקום לשנא, אהוב את חברך. נוצר קושי: כיצד המחוקק מצווה עליי לאהוב אדם אחר כפי שאני אוהב את עצמי? הרי דבר זה בלתי אפשרי! נראה שמדובר בהמלצה בלבד (לפתרונות נוספים, עיינו בפירוש הפסוק בהקשרו).</p> <p>כניב: הציווי ”וְאַהֲבַתְּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹדֶיךָ” משמש בימינו להורות על התנהגות נאותה לזולת: יש להתייחס לכל אדם בכבוד, כפי שהיית רוצה שיתייחסו אליך.</p>	<p>”לא תקם ולא תטור את בני עמך ואהבתך לרעך כמוך, אני יהוה.”</p>	<p>ויקרא י"ט 18</p>	<p>77</p>
<p>בהקשרו: לשופט אסור לקחת שוחד, משום שהשוחד מעוות את החכמים, מקשה עליהם לפסוק במשפט, מסלף את דברי האמת של הצדיקים, והופך אותם לשקר.</p>	<p>”לא תטה משפט, לא תקיר פנים ולא תקח שחד, כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים.”</p>	<p>דברים ט"ז 19</p>	<p>78</p>

המאבק לחברה מוסרית - ערך מרכזי בנבואה

<p>בהקשרו: עמוס מונה שבעה פשעים שמבצעים בני העם. בפסוק זה הוא מתאר את הפשע הראשון, שניתן להבינו בשתי דרכים:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. השופטים מעוותים את הדין, ומרשיעים את הצדיק, את האיש הצודק במשפט, תמורת שוחד. 2. השופטים מורים על מכירת אדם לעבדות, כיוון שהוא חייב כסף. אין בכך עברה של ממש אלא התאכזרות לעני. <p>”וְאַבְיוֹן בְּעִבּוֹר נַעֲלִים” – משפט זה אפשר לפרש בשתי דרכים:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. הנעליים הם סמל לדבר פעוט וחסר ערך. השופטים מורים למכור את העני לעבדות אפילו בגלל סכום פעוט כמחיר נעליים. 	<p>”כה אמר יהוה: על שלשה פשעי ישראל ועל ארבע עה לא אשיבנו. על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים.”</p>	<p>עמוס ב 6</p>	<p>79</p>
---	---	-----------------	-----------

<p>2. יש הטוענים כי מחיר נעליים בעת העתיקה לא היה פעוט, ולפיכך מציעים לקרוא "נעלים" במקום "נעליים". ומכאן, שהשופטים מוכרים את העני לעבדות כיוון שקיבלו שוחד, כסף נסתר, נעלם.</p>			
<p>בהקשרו: לפירוש מלא של פסוקים אלה מומלץ לעיין בפירוש הפסוקים בהקשרם, בסיכום הנושא "המאבק לחברה מוסרית". הנביא מצהיר: אני מבקש לשיר על כרמו של ידדי. הכרם שכן בפסגת הר (או: בחלקת שדה פינתית) שאדמתה דשנה ופורייה. בפסוק 2 מובאת רשימת הפעולות שביצע בעל הכרם כדי להכין את אדמת הכרם לגידול ענבים. הפעולות הן: "וַיַּעֲזְקֵהוּ" – עידור הקרקע, פינוי האבנים הגדולות. "וַיִּסְקְלֵהוּ" – פינוי האבנים הגדולות שנחפרו מן האדמה אל מחוץ לתחום הכרם. "וַיִּטְעֵהוּ שֹׂרֵק" – נטיעת גפנים מסוג מובחר הנקרא שורק. "וַיִּבֶן מְגִדָּל בְּתוֹכוֹ" – בניית מגדל לשומרי הכרם. "וַיִּגַּם יָקֵב חֶצֶב בּוֹ" – בניית יקב על ידי חציבה באבן החר, כדי להכין במקום יין. בעל הכרם בנה את היקב מראש, עוד לפני הבשלת הפרי, ובכך משתקף ביטחונו בפירות המשובחים שיצמיח הכרם. ואולם בניגוד לתקוותו של בעל הכרם שהכרם "יעשה ענבים", ואפשר יהיה להפיק מהם יין טוב, "עשה" הכרם באושים, הצמיח ענבים גרועים שטעמם חמוץ, ואינם ראויים להפקת יין.</p> <p>כניב: הצירוף "פרי ביאושים" משמש בימינו כמטאפורה המתארת תוצאה שלילית של מעשה כלשהו, למשל: 'התפרעותם של מתבגרים במועדונים ובמקומות בילוי אחרים היא פרי ביאושים של החינוך שקיבלו בבית'.</p>	<p>"אֲשִׁירָה נָא לִידְדֵי שִׁירַת דֹּדָי לְכַרְמִי. כָּרֶם הָיָה לִידְדֵי בְּקָרוֹ בֶּן שָׁמֹן. וַיַּעֲזְקֵהוּ וַיִּסְקְלֵהוּ וַיִּטְעֵהוּ שֹׂרֵק וַיִּבֶן מְגִדָּל בְּתוֹכוֹ וַיִּגַּם יָקֵב חֶצֶב בּוֹ וַיִּכְרוּ לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים וַיַּעֲשׂ בָּאֲשִׁיב."</p>	<p>ישעיה ה 1-2</p>	<p>80</p>

<p>בהקשרו: זה הנמשל למשל הכרם. הכרם שאכזב הוא סמל לישראל כולו. כשם שבעל הכרם הכשיר את קרקע הכרם, כך הכשיר האל את הארץ למען העם. כשם שבעל הכרם נטע את שתילי הגפנים, כך "נטע" האל את עם ישראל בארצו, טיפח אותו, וראה בו מקור שמחה והנאה. אולם עם ישראל גמל לאלוהים על חסדיו בכך שגרם לו אכזבה וצער. במקום צדק – בני העם פועלים בחוסר צדק (משפח). במקום שעניי העם יישפטו בצדקה – הם נאלצים לצעוק כאשר מפלים אותם ומעוותים את דינם.</p>	<p>"כִּי כָרַם יְהוָה צְבָאוֹת בַּיַּת יִשְׂרָאֵל, וְאִישׁ יְהוּדָה נָטַע שְׁעִשׂוּעִיו. וַיִּקְוּ לְמוֹשָׁפֵט וְהִנֵּה מוֹשָׁפֵת, לְצַדִּיקָה וְהִנֵּה צָעֵקָה."</p>	<p>ישעיה ה 7</p>	<p>81</p>
<p>בהקשרו: פסוק זה מתאר את ההשתלטות ההדרגתית של העשירים על אדמותיהם ועל בתיהם של העניים, המתבצעת באופן הבא: כאשר אדם עשיר גר ליד אדם עני, הוא מסיג לאט לאט את גבול נחלתו של העני, עד שביתו צמוד לביתו של העני. כך מצטמצמת נחלתו של העני, והעשיר קונה מן העני את ביתו ואת שדהו. לבסוף לא נותר לעניים מקום שבו יוכלו להתיישב ("אפס מקום"). "וְהוֹשִׁבְתֶּם לְבַדְכֶם בְּקֶרֶב הָאָרֶץ" – זו שאיפתם של העשירים: לסלק כליל את העניים, כדי שרק הם לבדם יישבו בארץ.</p>	<p>"הוֹי מוֹנִיעֵי בַיַּת בְּבֵית, שָׂדֶה בְּשָׂדֶה וְקִרְיָבוּ עַד אָפֶס מְקוֹמָם, וְהוֹשִׁבְתֶּם לְבַדְכֶם בְּקֶרֶב הָאָרֶץ."</p>	<p>ישעיה ה 8</p>	<p>82</p>
<p>בהקשרו: יחזקאל מתאר את חטאיהם של מנהיגי העם ואת הנזק שהסבו לעם בהנהגתם הרעה. ללא רועה ומנהיג תעה העם בדרכיו. החזרה על המילה "אין" מדגישה שלא היה לעם אף לא מנהיג אחד ראוי לשמו. כניב: הצירוף "צאן ללא רועה" מתאר קבוצת אנשים שאין לה הנהגה מסודרת, ולפיכך נגזר גורלה להיכשל במשימתה או להביא על עצמה אסון.</p>	<p>"יִשְׁגּוּ צֹאנֵי בְּכָל הַהָרִים וְעַל כָּל גִּבְעוֹת רְמָה וְעַל כָּל פְּנֵי הָאָרֶץ נִפְצוּ צֹאנֵי, וְאֵין דוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ."</p>	<p>יחזקאל ל"ד 6</p>	<p>83</p>

<p>את המילה "הַמָּה" אפשר לפרש בשתי דרכים:</p> <p>1. קיצור של המשפט: "דברי שקר המה". כלומר: דברי השקר (היכל ה')... – דברי שקר המה.</p> <p>2. יש לקרוא הַמָּה. היכל ה' אמנם הומה אדם, אך זה לא יציל את העם מאסון, ומי שמבטיח שקורבנות יצילו ממוות, אומר דברי שקר.</p>			
<p>בהקשרו: בפסוק זה מציע מיכה לעם דרך מוסרית-דתית לעבוד את ה' במקום דרך פולחנית. האמונה האמיתית מושתתת על שלושה יסודות:</p> <p>1. "עשות משפט" – הקפדה על משפט צדק לכולם.</p> <p>2. "אהבת חסד" – התנהגות מוסרית כלפי כל אדם אחר בעם.</p> <p>3. "והצנע לכת עם אלוהיך" – להתהלך בענווה ובצניעות עם ה', לא להרבות בקורבנות עד כדי הגזמה כי זה אינו העיקר.</p> <p>כניב: הצירוף "הצנע לכת" משמש כיום כציווי לדרך התנהגותו האידיאלית של אדם עם כל אדם אחר, לאו דווקא ביחסי האדם והאל: על האדם להיות צנוע וְעָנּוּ, לא להתפאר בהישגיו או בעושרו.</p>	<p>"הַגִּיד לָךְ אָדָם מָה טוֹב וְמָה יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמֶּךָ, כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצְנַע לִכְתּוֹת עִם אֱלֹהֶיךָ."</p>	<p>מיכה 8 ו</p>	<p>87</p>
<p>בהקשרו: שלטון הצדק של החוטר לבית ישי יביא עמו שלום עולמי בין בעלי החיים לבין עצמם, ואף בינם לבין בני האדם. בעלי חיים טורפים כמו זאב ונמר ישכנו בשלום עם כבש ועם גדי, שבעבר נטרפו על ידם. המשפט השלישי בפסוק אף מעצים את רושם האחוה בין החיות, כאשר האריה (הכפיר) נזכר בין העגל לבין המריא (בקר מפוטם), כאילו מוקף האריה חיות שבעבר טרפו, ועתה הוא מתרועע עמן. לשלום בין בעלי החיים נוסף השלום בין בני האדם לבין בעלי החיים. נערים קטנים יוכלו ללכת ללא מורא בקרבתם של אריות ונמרים.</p>	<p>"וְנָר זָאֵב עִם כְּבֶשֶׂת וְנִמְר עִם גְּדִי וְרֶבֶץ וְעֶגְל וְכַפִּיר וְמַרְיָא יַחְדָּו וְנֶעַר קִטָּן נִהַג כָּבֵם."</p>	<p>ישעיה י"א 6</p>	<p>88</p>

<p>בהקשרו: בעתיד האידאלי לא יעולל אף אדם רע לאדם אחר. "כי מלאה הארץ דעה את ה' בפנים ליום מבטים" – כשם שבקרקעית הים אין מקום שאינו מכוסה במים, כך לא תהיה פינה בעולם שבה לא יידעו בני האדם את ה'. "יידעו" במובן של ירצו בקרבתו ובנוכחותו, יאמינו בו באמונה שלמה.</p>	<p>"לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדושי, כי מלאה הארץ דעה את יהוה כמיום ליום מבטים."</p>	<p>ישעיה י"א 9</p>	<p>89</p>
---	---	--------------------	-----------